

**МОВЛЕННЄВЕ ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ
ТА СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ
ДУХОВНО-ЕМОЦІЙНОГО Й НАЦІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ**

Григор'єва Інна Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та психологічної корекції ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ.
grigorevainna777@gmail.com

***СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ УЧНІВ СПЕЦІАЛЬНИХ ШКІЛ ЗАСОБАМИ
УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ, ЗВИЧАЇВ ТА ОБРЯДІВ***

У соціальному середовищі на сьогодні все більше відбувається звернення до досліджень народних традицій, що пов'язано з необхідністю встановлення ефективного співвідношення культурних надбань і новаторства в суспільному розвитку.

Відомі вчені, педагоги та письменники (Я. Коменський, Й. Песталоцці, О. Духнович, Г. Сковорода, К. Ушинський, І. Срезневський та ін.) неодноразово висловлювались про необхідність збереження народних традицій, звичаїв та обрядів в навчанні на вихованні дітей різного віку та рівнем розвитку [1].

Особливо це стосується дітей з порушеннями розвитку, оскільки проблема їх соціальної адаптації постає все більш гостро у зв'язку з запровадженням інклюзивної форми навчання, яка часто позбавляє таких дітей спеціальних умов, необхідних їм для повноцінного життя та навчання. Усупереч цьому, спеціальна школа є саме тим місцем, де діти з інтелектуальними порушеннями можуть отримати кваліфіковану допомогу та весь комплекс спеціальних корекційних заходів. Одним з таких заходів може бути включення дітей до організації та проведення українських народних календарно-обрядових свят з метою оптимізації процесу їх соціальної адаптації. Організація свята допомагає залучити учнів до різних видів діяльності, дає безмежні можливості для створення спеціальних виховних ситуацій (М. Пишчек), а також створює ситуації успіху шляхом виявлення і максимального використання талантів та здібностей кожної дитини (В. Ніколаєв).

Українська етнопедагогіка виросла з виховних традицій слов'янського світу, її генетичну основу становить народна педагогіка Київської Русі. Своїм корінням вона сягає сивої давнини – дородового суспільства, у якому формувалися традиції громадського виховання й особливої ролі літніх людей у ньому; материнського роду, де на перший план виступає жінка-мати; патріархального ладу, коли посилюється роль чоловіка; періоду класового розшарування і закріплення головних виховних функцій за сім'єю. Усі ці моменти розвитку етнопедагогіки знайшли своє відображення в традиційних формах і засобах, а також у вітчизняній педагогічній термінології.

Традиції, звичаї та обряди здавна слугували для регуляції діяльності та поведінки людей. Саме цим пояснюється їх значення як засобів народної педагогіки, що можуть використовуватись з метою соціалізації. Зокрема, С. Стефанюк вважає, що «народознавча мудрість, як фактор соціалізації є тим засобом, що допомагає особі олюднити себе і прилучитись до творення світу... і це відбувається через такі види діяльності як сприймання (через мотиваційну діяльність), усвідомлення (через поєднання нового і старого в обрядах), відтворення (через неодноразове повторення обрядової діяльності за взірцем), творча діяльність (через пошукову дію та рольові дійства), переживання (через співвідношення власного і загального), пошук (через нові ситуації та через творчі ситуації)» [1, с. 15].

Отже, обрядовість містить у собі ряд можливостей, що сприяють пізнанню людиною своєї суті через безліч різних аспектів, які в соціальній педагогіці класифікуються як мезофактори. Вони можуть використовуватись за такими напрямками: *мезофактор* – а) як засіб ідентифікації; б) як засіб самореалізації особистості; в) як засіб соціальної активізації; г) як розвивальна діяльність; д) як засіб запобігання відчуженню людини від людини, людини від сім'ї; е) як засіб самовдосконалення; є) як засіб розвитку людинолюбства; ж) як засіб корекції групи; з) як засіб запобігання відчуженню людини від себе; и) як засіб розвитку природних здібностей та ін.

Дослідження В. Мороз присвячено вивченню ролі установ культури як мікрофактора соціалізації особистості. Аналіз практичної діяльності установ культури засвідчив, що пріоритетну роль у всебічному розвитку та соціалізації особистості в умовах культурно-дозвілдової діяльності відіграють свята та обряди, розважальні заходи та видовища (вистави та концерти), театралізовані масові заходи [2].

Відзначаючи надзвичайний вплив народних свят на становлення особистості дитини, В. Скуратівський пише: «Кожне свято протягом століть увібрало все найкраще, вартісніше і найдоцільніше. Святова обрядовість формувала, оберігала і передавала у спадок високі форми моралі, етичні та естетичні основи, поезію душі, філософські та світоглядні засади, за якими розвивався національний дух народу. Не випадково в науковий обіг увійшло крилате визначення: якщо хочеш пізнати націю – вивчи її свята!» [3, с. 20].

Окрім того, значення народних свят і обрядів для самовиховання полягає в тому, що вони дають можливість для виявлення почуттів і думок людини, пробуджують емоційні відчуття і переживання, стимулюють настрої. Кожний народний обряд чи свято, як правило, розраховані на широке коло людей, як дорослих, так і малих. Для майбутнього покоління взаємини з людьми різного віку є джерелом не тільки задоволення і втіхи, а й великої виховної сили.

Надзвичайна зацікавленість дітей у вивченні народних звичаїв та традицій, є важливим фактором, що сприяє створенню позитивного настрою в процесі організації свята і така емоційно насичена діяльність може ефективно впливати на розвиток їх особистості. Водночас, як показує аналіз літератури, такий вид діяльності міг би бути найбільш ефективним способом соціальної адаптації розумово відсталих дітей, так як він чи не єдиний, який одночасно містить в собі

два найбільш важливих для виховання розумово відсталих дітей компоненти – емоційну наповненість та включення дітей у діяльність.

З метою перевірки ефективності впливу українських народних традицій, звичаїв та обрядів на процес соціальної адаптації учнів спеціальних шкіл було проведено експериментальне дослідження на базі спеціалізованої школи № 75 для розумово відсталих дітей м. Одеси.

Констатувальний етап експерименту показав середній рівень дезадаптованості дітей з інтелектуальними порушеннями. У більшості учнів спеціальної школи спостерігались ті чи інші прояви дезадаптації: агресивність, тривожність, замкнутість, депресія, невротичні симптоми. Тому метою наступного етапу дослідження була розробка спеціальних сценаріїв українських народних свят та їх проведення в експериментальному класі.

При побудові експериментальної моделі соціальної адаптації було враховано наступні *принципи*, а саме: врахування структури дефекту; діяльнісність; створення ситуації успіху; доступність народознавчого матеріалу; емоційна насиченість; взаємозв'язок різних видів діяльності; реалізація потреб у соціальній приналежності; виховання національно-патріотичних почуттів; створення ситуацій, що сприяють формуванню соціальних навичок та вмій.

Український народ створив велику кількість календарних свят, які включають безліч традицій та обрядів. Майже всі українські народні календарно-обрядові свята в тій чи іншій формі, на нашу думку, можуть бути проведені в умовах спеціальної школи. Було розроблено сценарії та проведено такі свята: День Святого Миколая, Свято Василя (Щедрий Вечір).

Основною особливістю експериментальної групи було підвищення соціальної активності школярів з легким ступенем розумової відсталості за рахунок участі в репетиціях та святах. Репетиції проходили в позаурочний час, три рази на тиждень. Діти розучували пісні, розігрували сценки, вчили вірші, святково прикрашали сцену. У процесі такої діяльності відбувалось формування ділового спілкування, яке також є одним з важливих напрямків соціальної адаптації розумово відсталих школярів. Під час проведення свят діти виявили справжню зацікавленість у такому виді діяльності. Вони з задоволенням готувались до кожного заходу. Не дивлячись на те, що їм було досить складно безпосередньо брати участь у проведенні, більшість дітей проявляли ініціативу та бажання допомогти.

Спостереження за дітьми протягом всього періоду експериментальної роботи показали, що проявів конфліктності та агресивності ставало все менше. Поступово діти вчилися домовлятися один з одним та поступатись в конфліктних ситуаціях. Відомо, що тривожність – досить стійка персональна якість особистості. Розумово відсталі діти з високим рівнем особистісної та реактивної тривожності почали більш впевнено поводитись, як під час репетицій та свят, так і на заняттях.

Значно змінились негативні поведінкові характеристики дітей, емоційний фон стабілізувався, потреби дітей набули пізнавального характеру, розширився конструктивний компонент соціальної активності, зокрема: значно менше спостерігались прояви бездіяльності, ігнорування вимог дорослого, що

вважалось пасивною формою соціальної дезадаптації, діти з більшим задоволенням виконували емоційно забарвлені завдання, які на початку корекційної роботи відмовлялись виконувати; спільна діяльність дітей в групі стала більш гармонійною, вони виконували певні ролі, дотримувались логічної послідовності, не будували гру лише на одній дитині-лідерові, в більшості випадків зберігали взаємодію.

Таким чином, проведена робота підтвердила, що соціальна адаптація розумово відсталих дітей найкращим чином буде відбуватись у процесі емоційно насиченої діяльності. Оскільки підготовка та проведення свят активізує дітей, а використання українських народних традицій та обрядів створює необхідний емоційний фон, така діяльність буде найбільш сприятливою для соціальної адаптації учнів спеціальних шкіл. Тому при організації свят в умовах спеціальних шкіл корекційним педагогам слід обов'язково передбачати вирішення корекційно-виховних завдань і максимально використовувати цей вид діяльності з метою розвитку особистості дітей з інтелектуальними вадами.

Цілеспрямована робота в цьому напрямі є найважливішою умовою соціальної адаптації учнів спеціальних шкіл, а також є профілактичною щодо їх асоціальної поведінки.

Література

1. **Стефанюк К.** Українське народознавство. Х : ББН, 2003. 272 с.
2. **Скुरатівський В.** Березиня. К. : Рад. письм., 1982.
3. **Матвєєва М.П.,** Миронова С. П. Корекційна робота в системі освіти дітей з вадами розумового розвитку: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : К-ПДУ, 2005.
4. **Шейко О. С** Традиція як фактор саморозвитку суспільства : Дис. ... канд. філософ. наук. 09.00.03. Запоріжжя, 2001.
5. **Шеремет М. К.** Проблеми та перспективи спеціальної освіти. *Корекційна педагогіка. Вісник Української асоціації корекційних педагогів.* 2007. № 1.

Крутий Катерина Леонідівна,

доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної та початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця.

katerina.krutiy@gmail.com

Попович Оксана Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, декан педагогічного факультету Мукачівського державного університету, м. Мукачево.

k-do@mail.msu.edu.ua

ВПЛИВ СЕНСОРНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ПЕРЕВАНТАЖЕННЯ НА РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКІВ В ОСВІТЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У сучасному науковому просторі розглядаються проблеми *інформаційної екології*, що вивчає закономірності впливу інформації на людину, людські спільноти й людство в цілому, а також на здоров'я нового покоління, на стан